

VOLÁM SA ĽUDMILA

Jana Juráňová: *Naničhodnica*

Bratislava: Aspekt, 2020

Sedím pri káfovare. Opuchnuté nohy mi síce nepretekajú cez jednoduché ľahké čierne mokasíny ako protagonistke najnovšej prózy Jany Juráňovej, no mám v nich pocit napätia a celkovo sa cítim dosť unavená. Mohla by som sa volať Ľudmila a mohla by som mať cez osemdesiat. No nemám. Mám len akýsi zvláštny pocit spolupatričnosti s fiktívnou postavou starej ženy, ktorá by mohla byť mojou mamou alebo babkou, svokrou, tetou, susedou, kolegyňou či priateľkou. Dokonca by som to mohla byť aj ja. Možno raz budem. V každom prípade vo mne postava Ľudmily z prózy *Naničhodnica* od Jany Juráňovej niečo rozdúchala, čo je asi dobre – to sa asi od beletrie aj očakáva. Aby som bola úprimná, tak najprv som sa danému pocitu snažila vyhnúť – veď načo sa trápiť problémami vymyslených ľudí. No potom mi došlo, že aj keď sú Juráňovej postavy fiktívne, nie sú zas až také vymyslené. A ešte som si pomyslela, že je dobre, že sa píše aj o ľuďoch, ktorých máme v reálnom živote tendenciu prehliadať, ľutovať alebo ich iným spôsobom mentálne diskriminovať. Ale poďme pekne poporiadku.

Jana Juráňová je odborníčka na kategóriu rodu, spisovateľka, prekladateľka a redaktorka. Má na svojom konte už väčšiu kolekciu próz, pre deti aj pre dospelých, v ktorých prezentuje najmä rodové témy, a často experimentuje s formou i obsahom. V svojich dielach sa usiluje zviditeľniť ženy, poukázať na nerovnováhu medzi pohlaviami, spochybniť zaužívané normy a spôsoby myslenia, prípadne sa vysmiať stereotypnému správaniu

a vnímaniu rodu (napríklad *Orodovnice* z r. 2005, *Žila som s Hviezdoslavom* z r. 2008 či *Nevybavená záležitosť* z r. 2013). Feministické tendencie sú zjavné aj v jej najnovšej próze, no autorka sa zároveň hlbšie venuje sociálnej téme ľudí bez domova, starnutiu, pokrivenosti mediálneho sveta a žurnalistiky, morálnemu úpadku spoločnosti, pokrytectvu a iným témam. Možno povedať, že *Naničhodnica* je obsahovo zafixovaná tak, že niekedy si treba medzi jednotlivými kapitolami trochu oddýchnuť. Autorka nepochybne hrá na citlivé struny mnohých mužov a žien, a priamo odкрýva väčšie i menšie nedostatky, ktoré by mnohí z nás na sebe isto nechceli vidieť. Sémantika textu sa pritom rozprestiera od individuálnych osobnostných chybičiek jednotlivých postáv až ku štrukturálnym celospoločenským problémom (vrátane stereotypov rôzneho druhu), ktoré následne spätne deformujú, ba až ničia životy jednotlivých ľudí, najmä tých už marginalizovaných.

Juráňová pracuje s textom tak, že okolo protagonistky, dôchodkyne Ludmily, vytvára štruktúru vzťahov pomocou oddelených kapitol venovaných jednotlivým typologickým postavám a ich „vzťahom“ k Ludmile. Keďže postavy nemajú na prvý pohľad s „naničhodnicou“ nič spoločné, Juráňovej próza pôsobí pomerne fragmentárne. Na druhej strane autorka takto dodáva svojmu textu takmer kriminálny podtón, aj keď pointou nie je odpoveď na otázku, kto je vrah (i keď vlastne aj to sa čitateľom vynára v myslí), ale skôr kto a ako sa postará o Ludmilu, ktorá na staré kolena prišla o strechu nad hlavou. Protagonistka sa tak stáva zosobnením všetkých sociálne slabších, bohužiaľ, často žien, a Juráňová nastoluje otázku, kto nesie zodpovednosť za všet-

kých tých ľudí, ktorí majú z rôznych príčin problém dôstojne žiť. Keď sa však vrátíme k postavám okolo Ludmily, môžeme vidieť, že motivácie jednotlivých „altruistov“ sú rôzne a pomerne priehľadne a jednoznačne zrkadlia typologizáciu postáv. Juráňová (vedome či nevedome) vytvára akúsi škálu sebeckosti, keďže postavy do rôznej miery myslia (aj) na Ludmilino dobro, no nielen naň. Každý sa chce na starenke bez domova i trochu priživiť – či už sebarealizovať a splniť si svoj vlastný sen ako novinár Miloš, zviditeľniť sa na mediálnej a politickej scéne ako politik Eliáš, zapáčiť sa vyšším mocnostiam s cieľom otehotnieť ako Eliášova manželka Dorotka, alebo vylepšiť si reputáciu ako podnikateľka Linda. Juráňová výstižne formuluje filozofickú otázku, či vôbec existuje bezzisťná pomoc, keď už len dobrý pocit na strane pomáhajúceho možno označiť za zisťnosť. Najúprimnejšie (alebo aspoň najneutrálnejšie) sa javí lekár Igor, ktorý síce nikomu navonok nasilu nepomáha, no vnútorné monológy tejto postavy naznačujú empatiu. Zároveň je však zjavne vyčerpaný tragédiami a nepravosťami, s ktorými sa často stretáva, čo vyvoláva otázku, či väčšia miera spolupatričnosti a záujem o iných nie je len na škodu. Igor má zdanlivo len málo spoločného s protagonistkou Ludmilou, no jeho funkcia v próze sa napokon prejaví celkom jasne. Je ňou odkrývanie súvislostí okolo resocializačného centra a indicie vedúce k prepojeniu na Ludmilu a jej rodinu. Ako vidno, všetko so všetkým súvisí. Dokonca aj priesťor polikliniky sa stáva akousi kvázi postavou, ktorá sa tak či onak stretáva so všetkými zúčastnenými a ktorá svojim altruizmom Ludmile podľa všetkého pomáha najväčšmi. Je to napokon práve poliklinika, ktorá

Ludmilu prichýli a nečaká, že jej hlavná postava bude za to leštiť okná a čistiť podlahy.

Juráňová často využíva hyperbolu, a to najmä v prípade Lindy, keď zvyrazňuje aroganciu ako povahovú črtu, no i u niektorých ostatných postáv badať podobný postup zobrazovania (naivita až detinskosť Dorotky, egoizmus a sebaláska bez spätnej väzby u Eliáša a podobne). Psychologizácia postáv je premyslená a autorka systematicky rozvíja štruktúru svojho textu tak, že je napokon veľmi viditeľné, aká chorá je spoločnosť, ktorá takto ľudí (de)formuje. No a „spoločnosť“, to sú vlastne ľudia, ktorí spoločnosť tvoria. Taká akási slovenská *Hlava 22*.

A Ludmila? Tá je – ako jediná – so životom aspoň ako-tak zmierená, hoci autorka naznačuje, že to tak nebolo vždy a že by to tak vlastne ani nemalo byť. *„Aj o týždeň sa nejako zariadi, ale nebude nič plánovať. Budúcnosť ju počká. Prítomnosť je, aká je. A minulosť ju navštevuje v snoch, chodí za ňou stále, zadrapuje, niekedy ako stará kamarátka, ktorá sa potrebuje vyrozprávať, inokedy ako zlostná starena, ktorá sa občas musí s niekým pohádať, alebo ako plačlivá zúfalá žena. Vtedy ju odoženie. Nechce myslieť na všetky tie zlé veci, načo, stačilo, že ich musela prežiť“* (s. 75). Možno takáto akceptácia prežitého súvisí so životnou múdrosťou a skúsenosťou starej ženy, no nie je samozrejmá, a ktovie, či je žiaduca. Ludmila nemusela mať pasívne agresívneho a dominantného muža a jej syn nemusel byť úplne bez záujmu o to, čo sa deje jeho matke. Bohužiaľ, tolerovanie takýchto typov správania umožňuje diskrimináciu a modeluje spoločenskú normu, ktorá je nevýhodná pre väčšiu časť mužov a žien.

No a ja stále sedím pri kávovare, a neviem, či sa mám tešiť alebo desiť, že aj ja raz budem ako Ludmila. V každom prípade dúfam, že keď raz Juráňová napíše knihu o mne, bude sa čítať oveľa ľahšie.

Zuzana IŠTVÁNFYOVÁ